

DIVERSIFIKATSIYA TAMOYILI ASOSIDA O'QUVCHILARNING KREATIV FIKRLASH QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI

Iskandarova Azizaxon Ikrom Qizi

*Termiz Davlat Pedagogika Instituti Pedagogika mutahassislighi 1-kurs
magistranti*

Annotatsiya: Mazkur maqolada diversifikatsiya tamoyili asosida o'quvchilarning kreativ fikrlash qobiliyatini rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilinadi. Tadqiqotda diversifikatsiyaning ta'lim jarayonidagi o'rni, uning mazmun, metod, shakl va baholash tizimlari bilan uzviy bog'liqligi yoritilgan. Shuningdek, kreativ fikrlash tushunchasining pedagogik mohiyati, uni shakllantirishga xizmat qiluvchi mexanizmlar hamda o'quvchilarning individual qobiliyat va ehtiyojlarini hisobga olgan holda ta'limni tashkil etish masalalari ko'rib chiqiladi. Maqolada diversifikatsiyalangan topshiriqlar, interfaol metodlar, loyiha asosida o'qitish va differensial yondashuvlarning o'quvchilarda ijodiy tafakkurni rivojlantirishdagi samaradorligi asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari ta'lim jarayonida kreativ fikrlashni rivojlantirishga yo'naltirilgan innovatsion pedagogik yondashuvlarni amaliyotga joriy etishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: diversifikatsiya tamoyili, kreativ fikrlash, differensial ta'lim, ijodiy tafakkur, innovatsion ta'lim.

Bugungi kunda kreativ fikrlash — XXI asr fuqarosining eng muhim shaxsiy hamda kasbiy kompetensiyalaridan biri hisoblanadi. Global iqtisodiyot va axborot jamiyatida innovatsiya asosiy raqobat ustunligiga aylangani sababli, ta'lim jarayonida o'quvchilarning kreativ fikrlash qobiliyatlarini tizimli ravishda shakllantirish zaruratga aylandi. Buning uchun diversifikatsiya tamoyili ta'lim mazmuni va usullarini individual xususiyatlarga moslashtirish orqali o'quvchilarning ijodkor fikrlashini qo'llab-quvvatlovchi muhim pedagogik vositaga aylanadi.

Ushbu maqolada diversifikatsiya tamoyilining nazariy asoslari, kreativ fikrlashni rivojlantirish mexanizmlari hamda ularni amaliyotga tatbiq etish yo'nalishlari batafsil tahlil qilinadi.

1. Nazariy Asoslar: Diversifikatsiya va kreativ fikrlash

1.1. Diversifikatsiya tamoyilining mohiyati

Diversifikatsiya — o'quv jarayonini mazmun, uslub, texnologiya va baholash shakllari bo'yicha moslashtirish jarayoni bo'lib, har bir o'quvchining ta'lim olishi uchun sharoit yaratadi. Pedagogik diversifikatsiya quyidagi elementlarni o'z ichiga oladi:

- o'quvchilarning individual psixologik profilini aniqlash;
- dars mazmunini moslashtirish (oddiydan murakkabgacha);
- ta'lim shakllari va metodlarini diversifikatsiya qilish;
- baholash mexanizmlarini moslashtirish.

Diversifikatsiya o'quvchilarning qobiliyati, motivatsiyasi va o'rganish uslubiga qarab ta'lim jarayonini individualizatsiya qilishni ta'minlaydi.

1.2. Kreativ fikrlash tushunchasi va pedagogik ahamiyati

Kreativ fikrlash — bu yangicha, original g'oyalar, yechimlar va konseptlarni ishlab chiqish qobiliyatidir. U tanlangan sahna bo'yicha aniq kontekstda foydali va maqbul natijaga olib keluvchi ijodiy jarayonni ifodalaydi. Kreativ fikrlash quyidagi komponentlarni o'z ichiga oladi:

- divergens fikrlash (bir nechta yechim ishlab chiqish);
- konvergens fikrlash (eng optimal yechimni tanlash);
- abstrakt tasavvur;
- mustaqil fikr yuritish.

Ta'lim jarayonida bu qobiliyatni rivojlantirish nafaqat bilim olish, balki murakkab hayotiy muammolarni yechish uchun ham zarur.

2. Diversifikatsiya tamoyili va kreativ fikrlashni rivojlantirish aloqasi

Diversifikatsiya va kreativ fikrlash o'rtasidagi bog'liqlik shundaki, diversifikatsiya o'quvchilarga individual qobiliyatlariga mos yo'nalish va vazifalarni tanlash imkonini beradi. Bu esa motivatsiyani oshirib, ijodiy faoliyatni rag'batlantiradi.

2.1. Individual o'quv yo'nalishlari

O'quvchilarning qiziqishlari va qobiliyatlarini hisobga olgan holda mazmun va topshiriqlarni moslashtirish orqali ularni mustaqil ijodiy faoliyatga jalb qilish mumkin. Misol uchun:

yuqori darajadagi o'quvchilarga murakkab loyiha vazifalar, tadqiqot ishlari;

o'rtacha darajadagilarga o'rganish strategiyalarini mustahkamlash;
boshlang'ich darajadagilarga qo'shimcha dalillar va qo'llab-quvvatlash.

2.2. Moslashtirilgan baholash tizimi

Baholash diversifikatsiyalangan bo'lishi lozim — bu nafaqat aniq to'g'ri yoki noto'g'rilikni ko'rsatadi, balki ijodiy jarayonni ham baholaydi. Rubrikalar, portfoliolar, ta'sirlarni ko'rsatish faoliyati, refleksiv baholash — bular ijodiy ko'nikmalarni qayd etish imkonini beradi.

3. Kreativ fikrlashni rivojlantirish mexanizmlari

Quyida kreativ fikrlashni rivojlantirish uchun diversifikatsiya asosida pedagogik mexanizmlar bayon etiladi.

3.1. Vazifa va topshiriqlarni diversifikatsiya qilish

Ilmiy-tadqiqot asosida topshiriqlar quyidagicha diversifikatsiya qilinadi:
ochiq savollar — bitta to'g'ri javobi bo'lmagan vazifalar;
muammoni yechish vazifalari — real hayot kontekstida;

innovatsion loyiha vazifalari — kichik tadqiqotlar, ijodiy ishlar;
ko'p yo'nalishli topshiriqlar — san'at, texnologiya, til va fanlarni
uyg'unlashtirish.

Bu vazifalar o'quvchini "fikrlash rutinasidan chiqib", yangi yechimlar
topishga undaydi.

3.2. Ta'lim texnologiyalari va strategiyalar

Diversifikatsiyaga asoslangan quyidagi ta'lim texnologiyalari kreativ
fikrlashni qo'llab-quvvatlaydi:

Differensial o'qitish — topshiriqlarni o'quvchining qobiliyatiga
moslashtirish;

Loyiha asosida o'qitish (PBL) — o'quvchi mustaqil tadqiqot olib boradi;

Guruhda muammolar yechish — hamkorlikda kreativ yechimlar;

Flipped Classroom — uy vazifasi orqali o'rgangan bilimni sinfda yaratish
faoliyatiga aylantirish.

3.3. Rag'batlantiruvchi muhit yaratish

Ijodiy o'ylash motivatsiyasini oshirish uchun:

xavf qilmaslik, xatolikdan o'rganish madaniyatini shakllantirish;

erkin fikr almashish platformalarini tashkil etish;

o'quvchilar g'oyalari uchun baholash mezonlarining ochiqligi.

Bu sharoit o'quvchilarda eksperiment qilish istagini uyg'otadi.

4. Amaliyot va misollar

4.1. Maktab darslarida diversifikatsiya misollari

Matematika:

-oddiy hisobdan murakkab loyihaviy vazifa — real muammoni yechish;

-bir nechta yechim yo'llarini topishga undovchi topshiriqlar;

-o'quvchi tanlovi bo'yicha variantlar (masalan, geometriya modeli yoki
algebraik yechim).

Adabiyot:

-mavzuni shaxsiy nuqtai nazardan izohlash;

-alternativ hikoya yozish;

-adabiy tahlilda kreativ izohlar.

4.2. Interfaol o'quv muhit misollari

-Onlayn platformalarda forumlar, vebinarlar orqali fikr almashish;

-virtual laboratoriyalar, simulyatsiyalar;

-multimedia topish va ishlatish.

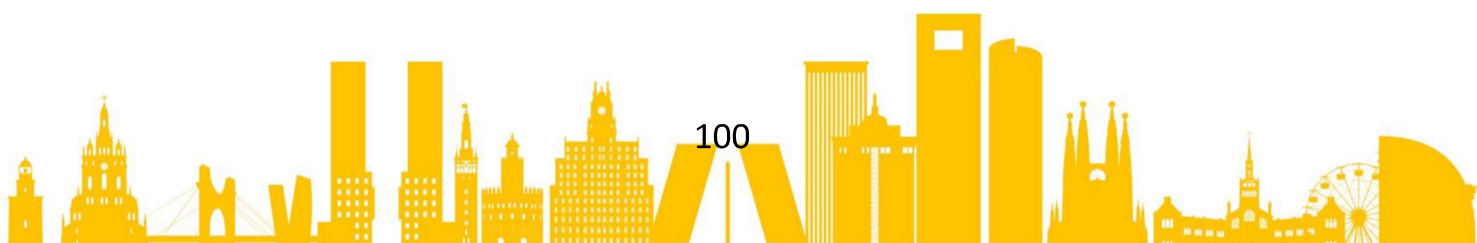
Bu usullar o'quvchilarga mustaqil tadqiqot va ijodiy ifoda imkonini
beradi.

5. Baholash va Monitoring

Kreativ fikrlashni baholash murakkab bo'lib, quyidagi elementlar hisobga
olinadi:

5.1. Baholash mezonlari

-original g'oya va yechimlar sathini;

-masala yechishga yondashuv innovatsionligi;

-fikrlarni mantiqiy uzluksiz ifoda etish;

-mustaqil izlanish va refleksiya.

5.2. Baholash usullari

-Rubrika asosida baholash — aniqlangan indikatorlar bo'yicha;

-Portfoliolar — ijodiy yutuqlar to'plami;

-O'zini baholash va tengdoshlar bahosi — metakognitiv ko'nikmalarni rivojlantiradi.

Bu tizim o'quvchining ijodiy jarayonini yanada chuqur tahlil etadi.

Xulosa

Diversifikatsiya tamoyili zamonaviy ta'limning markazida turib, o'quvchilarning kreativ fikrlash qobiliyatlarini tizimli ravishda shakllantirishga imkon beradi. Bu tamoyil asosida dars mazmuni, ta'lim strategiyalari, baholash mexanizmlari o'quvchining individual xususiyatlariga moslashtiriladi. Shuningdek, diversifikatsiya o'quvchi motivatsiyasini oshirib, innovatsion fikrlashni rivojlantiradi hamda murakkab zamonaviy muammolarni yechish qobiliyatini mustahkamlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abduqodirov A.A. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: O'qituvchi, 2019. – 256 b.
2. Jo'rayev R.X., Tolipov O'.Q. Pedagogik texnologiyalar va ta'lim jarayonini loyihalash. – Toshkent: Fan, 2018. – 312 b.
3. Sayidahmedov N.S. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. – 280 b.
4. Klarin M.V. Innovatsionnye modeli obucheniya v sovremennom obrazovanii. – Moskva: Pedagogika, 2017. – 384 s.
5. Xutorskoy A.V. Kreativnoe obuchenie: teoriya i metodika. – Moskva: Akademiya, 2019. – 256 s.
6. Torrance E.P. Creativity in Education. – New York: McGraw-Hill, 2016. – 320 p.
7. Shodmonov E.Sh. Ta'limda innovatsion yondashuvlar va kreativ fikrlash. – Toshkent: Universitet, 2021. – 198 b.
8. Bloom B.S. Taxonomy of Educational Objectives. – Boston: Allyn and Bacon, 2015. – 207 p.
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi.
10. Ta'lim sifatini oshirishga oid me'yoriy hujjatlar to'plami. – Toshkent, 2022. – 150 b.
11. Muslimov N.A. Pedagogik kompetentlik va kasbiy rivojlanish. – Toshkent: Fan, 2020. – 224 b.

